

Хитра О. В., к.е.н., доцент
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-064-3-13>

СИНЕРГЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЙ

Туристично-рекреаційна діяльність розгортається у нелінійному середовищі, що являє собою поєднання природних та антропогенних елементів, взаємодія яких може обумовити як сприятливі, так і негативні впливи на рекреацію. Оскільки формування рекреаційних потреб відбувається під впливом великої кількості взаємопов'язаних (а інколи й суперечливих) факторів, для розробки заходів щодо їх продуктивного задоволення також доцільно застосовувати нелінійний підхід.

Відповідно, варто погодитись з Т.Є. Кунгурцевою-Мащенко, яка вважає, що «ринкову орієнтацію курортно-рекреаційних комплексів покликано забезпечити відповідні методології, засновані на ... широкому застосуванні механізму синергетичного ефекту» [1, с. 706].

Також слушною є точка зору Н.І. Моїсєєвої щодо синергічної функції туризму, яка реалізується через створення різнорівневого ринку туристичних послуг, збільшення доходів населення та підвищення рівня його добробуту, а також завдяки різногалузевому взаємозв'язку за видами економічної діяльності, зокрема в інтеграційних і глобалізаційних процесах [2, с. 8].

У свою чергу, Т. Скоробогатова стверджує, що синергетичний ефект «створюється у логістичних сервісних системах, які оптимізують і обслуговують потоки споживачів» [3, с. 167].

М.В. Шарко і П.В. Шмулевич основним проявом синергії у бізнес-середовищі туристичної сфери пропонують вважати інформацію; сам турпродукт є проявом синергії навколишнього

бізнес-середовища, оскільки містить блага, які формуються іншими галузями (транспорт, харчова промисловість, сфера послуг тощо), а інформація при цьому стає сполучною ланкою всіх супутніх благ [4, с. 88]. Створення інфраструктури туризму розглядається як етап активізації синергетичних можливостей бізнес-середовища, що сприяє сприйняттю споживачем турпродукту інформації і досвіду приймаючої системи у чітко визначеному напрямі [4, с. 90].

На нашу думку, виникнення і задоволення рекреаційних потреб відбувається на циклічно-синергетичній основі. Стійка комбінація повторюваних рекреаційних занять за певний відрізок часу дістала назву циклу рекреаційної діяльності (ЦРД) – своєрідної програми відпочинку, яка дозволяє реалізувати певні рекреаційні цілі, мотивації і вимоги рекреантів у конкретних умовах. Кожна людина самостійно несвідомо конструює ЦРД, виходячи з власних уявлень про корисність і атрактивність рекреаційної діяльності, звичок, моди, цін, грошових доходів та інших чинників [5, с. 18]. Стримуючими факторами при цьому можуть виступати значні відстані, культурна дистанція, висока вартість мандрівок, незадовільна якість обслуговування, ефект сезонності тощо.

Передусім, на формування рекреаційних потреб впливає велике розмаїття соціально-економічних, демографічних, особистісно-поведінкових, ресурсно-екологічних, політичних та інших чинників. Це своєрідні флуктуаційні впливи, які відхиляють туристично-рекреаційну галузь від закономірних шляхів еволюції, однак у певний момент один з цих впливів трансформується у потужний атрактор, який задає нову траєкторію розвитку системи. Кардинальні зміни у вподобаннях і можливостях рекреантів (зокрема, під впливом пандемії) асоціюються з так званими точками біфуркації, проходження яких може принципово змінювати усталені набори рекреаційних занять. Новими атракторами еволюції рекреаційних потреб у географічному контексті стають території, безпечні для відвідування в умовах пандемії, у фінансовому – прагнення отримати максимум

вражень від відпочинку з мінімальними витратами, у технологічному – поширення «віртуальних подорожей» завдяки розвитку сучасних комп'ютерних технологій.

Цикли рекреаційної діяльності, у свою чергу, дозволяють зрозуміти логіку функціонування ринку туристичних і рекреаційних послуг, в траєкторії розвитку якого спостерігаються як біфуркаційні зони імовірного розвитку (моменти перелому тенденцій циклу), так і більш стійкі і передбачувані для планування періоди.

Кожен рекреаційний цикл має власну ритміку і просторовий механізм саморегуляції. Чим більше варіантів комбінування елементарних рекреаційних занять, тим ефективнішою є рекреаційна діяльність, оскільки при цьому в одиницю часу задовольняється більше рекреаційних потреб [6, с. 20]. Але для запобігання некерованому хаосу самоорганізаційні тенденції повинні гармонійно сполучатися з управлінськими (організаційними) впливами, що обумовлює потребу в усвідомленій підтримці державою туристично-рекреаційної галузі. Зокрема, держава субсидіює будівництво різних споруд для відпочинку, що створює умови для проведення відпустки певних соціальних груп – молоді, багатодітних сімей, людей похилого віку та з обмеженими можливостями тощо [7, с. 56].

Таким чином, рекреаційні цикли формуються у нелінійному середовищі, окремі елементи якого можуть виконувати роль як потужних атракторів розвитку туристично-рекреаційної галузі, так і невпорядкованих флуктуаційних впливів, які привносять елементи невизначеності (хаосу) і порушують плани суб'єктів рекреаційної діяльності. Втім, флуктуації виконують інноваційну функцію, змушуючи вести пошук інноваційних підходів до задоволення мінливих потреб туристів і рекреантів.

Одним з критеріїв успішності функціонування туристично-рекреаційної галузі пропонуємо вважати досягнення ефекту синергії, що передбачає одночасне стрибкоподібне збільшення соціальних та економічних ефектів і не менш стрімке зниження рекреаційного навантаження на природний комплекс (рис. 1).

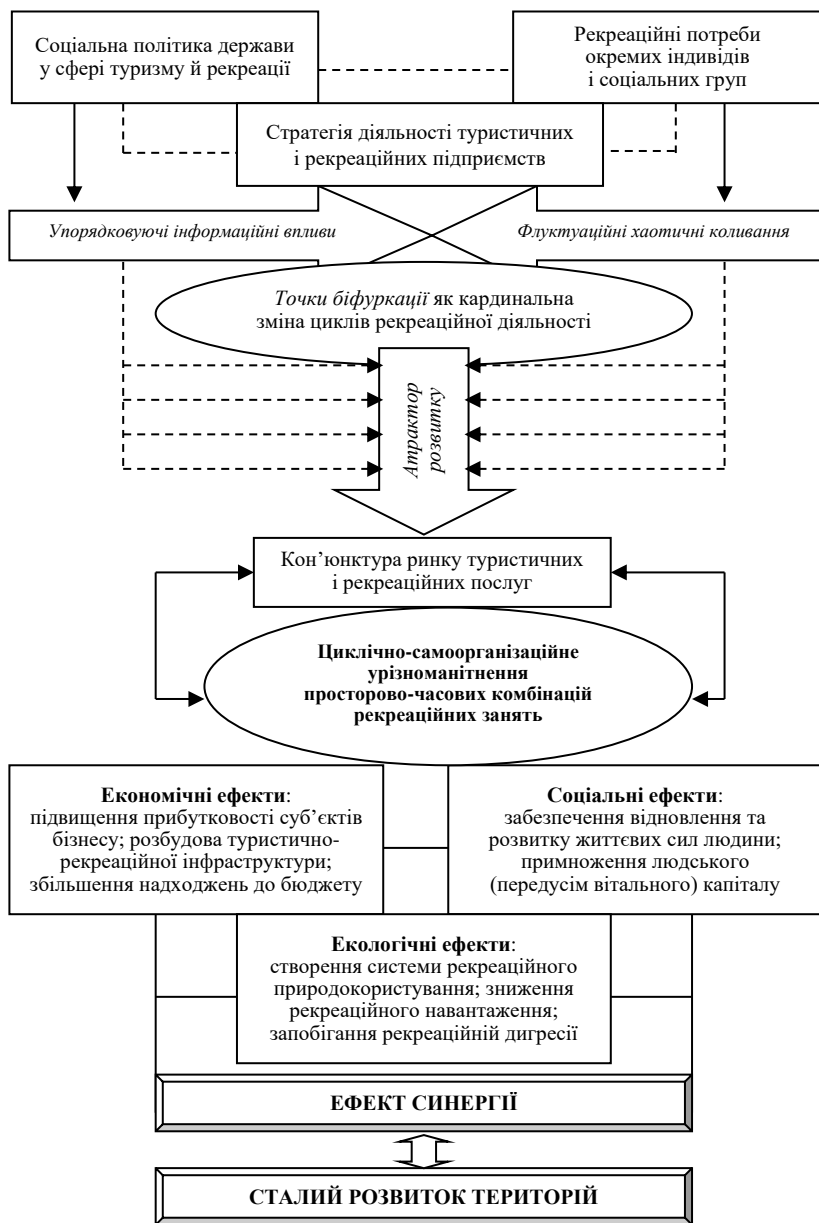

Рис. 1. Прояви синергетичної самоорганізації у функціонуванні ринку туристичних і рекреаційних послуг

Такий підхід корелює зі стратегією сталого розвитку території, що ґрунтується на синтезі трьох компонент: економічної (оптимальне використання туристично-рекреаційних ресурсів); соціальної (примноження людського капіталу, збереження стабільності суспільних і культурних систем); екологічної (забезпечення цілісності біологічних і фізичних природних систем).

Загалом, синергетичний підхід орієнтує на урізноманітнення просторово-часових комбінацій рекреаційних занять, що дозволить підвищити роль рекреації у процесах відтворення людського капіталу (соціальний аспект), розвитку туристичної сфери (комерційний аспект) та раціонального природокористування (екологічний аспект).

Література:

1. Кунгурцева-Мащенко Т.С. Синергетичний ефект у діяльності курортно-рекреаційних систем в умовах інтеграційного розвитку. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання*. 2018. Вип. 23. С. 706–709. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/136.pdf> (дата звернення: 21.01.2021).
2. Моїсєєва Н.І. Інноваційність туристичної сфери регіону в умовах сталого розвитку: стратегічний вимір: автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.00.05 «Розвиток продуктивних сил та регіональна економіка». Одеса, 2019. 43 с.
3. Скоробогатова Т.Н. Образование синергетического эффекта в туризме как результат функционирования логистических сервисных систем. *Вісник економічної науки України*. 2013. № 1. С. 164–167.
4. Шарко М.В., Шмулевич П.В. Использование синергии в сфере туризма. *Инфраструктура ринку*. 2017. Вип. 11. С. 87–92. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/11_2017_ukr/17.pdf (дата звернення: 21.01.2021).
5. Чир Н.В. Рекреаційна географія: навчально-методичний посібник. Мукачево : вид-во Дишкант С.Я., 2019. 156 с.
6. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг: навчальний посібник. Харків : Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. 202 с.
7. Роїк О.Р. Вплив соціальної політики на розвиток туризму в умовах формування інноваційної економіки в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2016. Вип. 10. С. 53–57.